

wych, zawierających człony równorzędne, element krótszy z reguły występuje przed dłuższym (J. Miodek, 1983, s. 178).

Główna część artykułu poświęcona będzie deklinacji nazwisk. Oddzielnie omawiam nazwiska męskie i żeńskie.

I. Nazwiska męskie.

1. Nazwiska typu adjektywnego (z sufiksem *-ski // -cki // -dzki* oraz zakończone na *-y, -i*) odmieniają się jak przymiotniki pospolite, np. N.sg. *Malinowski, Chudy*, G.sg. *Malinowskiego, Chudego*, I.sg. *Malinowskim, Chudym*, w liczbie mnogiej według paradygmatu męskoosobowego np., N.pl. *Malinowscy, Chudzi*, L.pl. o *Malinowskich, o Chudych*. Deklinacja tego typu nazwisk nie następuje problemów.
2. Nazwiska typu substancywnego, tak motywowane rzeczownikami pospolitymi jak i nie mające odpowiedników w leksyce apelatywnej, odmieniają się w zasadzie jak rzeczowniki:
  - a) rodzaju męskiego, jeżeli są motywowane rzeczownikami tego rodzaju, np. *Kupiec* – ap *kupiec, Kowal* – ap *kowal, Dąb* – ap *dąb* lub są zakończone na spółgłoskę, np. *Ruszyć, Piotrowicz*,
  - b) rodzaju żeńskiego, jeżeli są motywowane apelatywami rodzaju żeńskiego, np. *Noga* – ap *noga, Łyżwa* – ap *łyżwa*, nijakiego, np. *Oczko* – ap *oczko*, lub są zakończone na samogłoski *-a, -o*, np. *Kościuszki, Wiadera, Mańko, Gadocha*, z wyjątkiem nazwisk zakończonych na *-o* po spółgłosce miękkiej, np. *Puzio*, które odmieniają się według paradygmatu męskiego.

Istnieją jednak pewne różnice między deklinacją nazwisk i apelatywów. Widoczna jest tendencja do usuwania alternacji głoskowych występujących w odmianie rzeczowników pospolitych. Można używać form *pana Gołębia, z panem Gołębiem* (jak *gołębia, z gołębiem*), ale także *pana Gołąba, z panem Gołąbem*. Obydwie formy uznawane są za poprawne. V.sg. jest zawsze równy N.sg., czyli *profesorze Kupiec!, panie Piotrowicz!, kolego Noga!* W N. i V.pl. występuje końcówka *-owie*, rzadka u apelatywów (*panowie Kowalowie, Piotrowiczowie, Nogowie*). Taką postać mogą mieć także formy N. i V.pl. omówionych wcześniej nazwisk o budowie adjektywnej zakończonych na *-y, -i*. *pan Wesoly* – *panowie Weseli* lub *Wesołowie*. G. i A.pl. mają końcówkę *-ów* (*tych Kowalów, Kupców, Piotrowiczów, Nogów* – odpowiednie apelatywa mają często inne końcówki: *kowali, nóg*).

Nie wszyscy użytkownicy języka radzą sobie z tym dość skomplikowanym systemem deklinacyjnym, często zdarza się stosowanie paradygmatu apelatywnego w odniesieniu do nazwisk. Na drugiej stronie szerzej się unieruchomienie fleksyjne, zwłaszcza nazwisk rzadkich, nie mających odpowiedników w leksyce apelatywnej (np. *profesor Łesiów, z profesorem*

*Łesiów, zamiast Łesiowem) oraz nazwisk męskich zakończonych na *-o, -a*, (*Andrzej Mleczo – o Andrzeju *Mleczo, zamiast Mlecze*).

Jeżeli idzie o męskie nazwiska dwuczłonowe, deklinują się obydwoma ich członami, np. *Podhorski – Okółów, Podhorskiego – Okółowa*. Gdy pierwszy człon jest z pochodzenia nazwą herbową, przydomkiem, pseudonimem, w zasadzie nie odmienia się, np. *Pobóg – Malinowski, Pobóg – Malinowskiemu*. Wyraźna jest jednak tendencja do deklinowania obydwu członów – tak np. *Lehr – Splawiński, Lehra – Splawińskiego, Lehrowi – Splawińskiemu*.

II. Nazwiska żeńskie

1. Typ adjektywny

- a) odpowiedniki męskich nazwisk z sufiksem *-ski // -cki // -dzki //* mają w N.sg. zakończenie *-ska // -cka // -dzka//* i odmieniają się jak przymiotniki rodzaju żeńskiego, np. *Miroslawska* G.sg. *Miroslawskiej*, N.,A.,V.pl. *Miroslawskie*,
- b) odpowiedniki nazwisk męskich na *-y, -i* są zakończone na *-a* i odmieniają się według paradygmatu przymiotnikowego żeńskiego, np. *Wiaderna* G.sg. *Wiadernej*, I.sg. *Wiaderną*, D.pl. *Wiadernym*. Kobiety mogą też nosić nazwiska w postaci męskiej, antronimy te pozostają wtedy nieodmienne: *pani Zimny, z panią Zimny, o paniach Zimny*

2. Typ substancywny

Nazwiska męskie odmieniające się jak rzeczowniki mogą być podstawą do tworzenia feminatywów, ale najczęściej pozostają w męskiej postaci także w odniesieniu do kobiet i są wtedy nieodmienne.

Słownik poprawnej polszczyzny (1985) zastrzega, że: *Nazwisk żeńskich w postaci męskiej można używać wyłącznie wtedy, gdy w najbliższym kontekście występują dostatecznie jasne określniki płci osoby, o której mowa (np. pełne imię lub tytuł) [...] mgr Anna Kowal, [...] koleżanka Nowak pisze do pani Kowal, do Anny Kowal.* (hasło *nazwisko*).

Wyjątek stanowią nazwiska zakończone na *-a*, typu *Wiadera, Kaleta*. Jeżeli pozostają w tej formie w odniesieniu do kobiet, mogą być odmieniane jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego np. *panią Wiaderą, o pani Kalecie*. W tekstach pisanych coraz częściej następuje unieruchomienie fleksyjne tego typu nazwisk.

Tworzenie feminatywów, czyli formacji patronimicznych i marytonimicznych od nazwisk ojców i mężów jest we współczesnej polszczyźnie literackiej rzadkie. *Słownik poprawnej polszczyzny* (1985) podaje następujące stwierdzenie: *Nazwiska kobiet można tworzyć zasadniczo od wszystkich typów nazwisk męskich* (hasło *nazwisko*) a dalej szczegółowe zasady two-